

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

MOTIVA OY:n LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖKSEEN KIERTOTALOUDEN

STRATEGISESTA OHJELMASTA

Yleisesti ohjelmaehdotuksesta:

Kiertotalouden strateginen edistämishjelma ja sitä toteuttava valtioneuvoston periaatepäätös ovat tärkeitä askeleita Suomelle vahvistaaksemme luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja ilmastotavoitteiden saavuttamista.

Yleisesti ehdotetut toimenpiteet ovat merkittäviä ja niillä on potentiaali viedä kehitystä harppauksin oikeaan suuntaan. Ohjelmassa nämä ovat kuitenkin esitetty melko irrallaan toisistaan, ja toimeenpanon valmistelussa olisi tärkeää tunnistaa toimenpide-ehdotusten synergiat selkeämmin. Kokonaisuuden hahmottamiseksi toimenpiteiden asettaminen arvioidulle aikajanelle olisi myös tervetullut lisäys.

Keskeiset huomiomme ohjelmaehdotuksesta liittyvät erityisesti jo käynnissä olevan kiertotalouden edistämistyön tiiviimpään linkittämiseen osaksi kiertotalousohjelman toimenpide-ehdotuksia sekä

kokonaiskoordinoinnin tarpeeseen. Kiertotalouden kehitystyötä tapahtuu Suomessa jo useissa hankkeissa, verkostoissa ja erilaisin toimintatavoin. Toisaalta kiertotalouden toimijakenttä on pirstaloitunut, ja tekemisen mittakaava on usein pieni, jolloin kehitystöiden opit jäävät helposti vain pienen piirin tietoon.

Ohjelmassa ehdotetaan useiden erilaisten yhteistyöverkostojen perustamista, mutta on varmistettava, että nämä eivät jää hajanaisiksi ja toisistaan irrallisiksi. Tiivistämällä yhteistyötä, kokonaiskoordinoimalla, jakamalla aktiivisemmin ja skaalaamalla eri verkostoissa tapahtuvan kehitys- ja tutkimustyön tuloksia, voidaan rakentaa olemassa olevan päälle, eikä pyörää tarvitse keksiä uudelleen. Koordinoidusti toteutettu toiminta toisi myös huomattavia säästöjä, kun vältettäisiin kehystoiminnan päällekkäisyyksiä.

Näin ollen ohjelma kaipaa vielä ehdotuksen siitä, miten jo tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa ohjelman puitteissa kiertotalouden edistämiseksi tehty hyvä työ saadaan laajaan käyttöön, ja vältetään päällekkäinen kehitystyö eri suunnilla.

Vaikka ohjelmaehdotus on kunnianhimoinen ja kattava, siitä puuttuu oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen siirtymän näkökulmat. Kiertotalouden ja kestäväen kehityksen edelläkävijämaana tämän näkökulman lisäys olisi mielestämme tärkeää.

Kiertotalouden innovaatiot, digitalisaatio ja osaaminen

Uusi suunta -raportissa on tunnistettu hyvin kiertotalouden ekosysteemien haasteita, kuten innovaatioiden skaalaaminen, rahoituksen puute sekä yhteistyön ja tiedon jakamisen haasteet.

On tärkeää saada hyödynnettyä täysimittaisesti jo olemassa olevia toimintamalleja ja kehittää niitä eteenpäin. Siksi pidämme hyvänä, että FISS-verkoston työn kehittäminen ja laajentaminen uusille alueille on mukana ehdotuksessa. Siinä keskeistä on teollisten symbioosien aktiivinen fasilitointi, ekoteollisuuspuistojen toiminnan kehittäminen, tutkimuksen ja innovaatioiden kytkeminen osaksi toimintaa sekä ekosysteemien rakentaminen. FISS-toiminnan kehitystyötä ja toteutusta kannattaa

tehdä yhteistyössä kansallisella tasolla. Alueellisessa toiminnassa ja kansallisessa koordinoinnissa rahoituksen ja sitä kautta toiminnan lyhytjänteisyys on ollut haaste. Siksi toiminnan resurssit tulee turvata niin kansallisesti kuin alueellisesti.

Ohjelmassa on ehdotettu ekosysteemien kehitys- ja kasvukiihdyttämöiden perustamista. Näiden linkitys teollisten symbioosien FISS-toimintaan kannattaa varmistaa, sillä FISS-toiminta tukee symbioosien pohjalta rakennettavan uuden liiketoiminnan kehittämistä ja voi tuottaa myös kehitysaihoita kasvukiihdyttämöille.

Hyödyntämällä vahvemmin dataa ja teknologian tuomia mahdollisuuksia, voidaan edesauttaa merkittävästi kiertotalouden markkinoiden, innovaatioiden ja osaamisen kehittymistä. Kiertotalouden syntymiselle on tärkeitä saada materiaali-kiertojen ja palveluiden datan jakaminen käyntiin, koska toimijat eivät kykene rakentamaan yksin kiertoja. Kiertotalouden markkinan kehittäminen vaatii kansallisen tason orkestrointia, jotta kiertotalouden datainfrastruktuuri kehittyy, teollisen mittakaavan markkinat avataan ja parhaiden kehitettyjen ratkaisujen kansainvälinen skaalaus voi tapahtua.

Hankkeissa kehitettävien digitaalisten ratkaisujen omistajuuteen sekä liiketoimintamalleihin tulee kiinnittää huomiota jo hankkeiden alkuvaiheessa, jotta niillä on edellytyksiä skaalautua kansallisesti ja kansainvälisesti. Kiertotalouden digitaalisten ratkaisujen yhteentoimivuutta on tärkeä orkestroida kansallisella tasolla ja toisaalta varmistaa, että kiertotalouden tietoturvallinen datan jakamisen infrastruktuuri kehittyy kiertotalouden markkinan rinnalla.

Kansallinen kuntien ja alueiden osaamisverkosto

Ohjelmassa korostetaan kuntien ja alueiden roolia oikeutetusti. Ehdotus perustaa kansallinen osaamisverkosto tukemaan käytännön tasolla kuntia ja alueita on mielenkiintoinen ja verkostomainen tietohubi on kannatettava ajatus. Toimenpiteenä tämä jättää vielä melko paljon tulkinnan varaa ja ehdotus ansaitsisi toiminnan tavoitteen tarkentamista ja selkeämpää kuvausta, miten tämä liittyy muihin aloitteisiin ja ehdotettuihin toimenpiteisiin.

Verkostolla voisi olla luonteva tehtävä sekä alueellisten ekosysteemien, kiertotaloutta mahdollistavien digitalisten alustojen, että mahdollisten vapaaehtoisten sitoumusten fasilitoinnissa.

Kansallisen kuntien ja alueiden osaamisverkoston suunnittelussa on tarve tunnistaa jo olemassa olevat kuntaverkostot, joiden toiminta kohdistuu erityisesti kiertotalouteen. Näitä verkostoja ovat muun muassa FISU-verkosto ja CIRCWASTE-verkosto. Kunnat ovat sitoutuneet myös useisiin niin kansallisiin kuin kansainvälisiin kuntaverkostoihin, joissa tavoitellaan kiertotalouden lisäksi hiilineutraalisuutta, energiatehokkuutta, kestäväää elinympäristöä, mitkä kaikki myös osaltaan liittyvät ja tukevat kiertotalouden tavoitteita. Olemassa olevien verkostojen kytkeminen ja kokoaminen koordinoitusti yhteen osaksi suunniteltua kansallisen kuntien ja alueiden osaamisverkoston perustamista olisi ensisijaisen tärkeää. Muuten on riskinä, että toimintaa lähdetään kehittämään hyödyntämättä jo olemassa olevaa tieto- ja osaamispohjaa. Osaamisverkosto vastaisi juuri siihen puutteeseen, minkä tällä hetkellä koordinoimaton hanketoiminta on aiheuttanut.

Julkiset hankinnat

Ohjelmassa korostetaan julkisia hankintoja keinona tukea vähähiilisiä ja kiertotalouden mukaisia ratkaisuja. Julkinen sektori voikin edistää kestävyystavoitteiden saavuttamista merkittävästi käyttämällä ostovoimaansa sellaisten tavaroiden, palvelujen ja urakoiden hankkimiseen, joiden ympäristövaikutukset ovat muita pienemmät. Julkinen sektori voi luoda myös uusia markkinoita energia- ja resurssitehokkaiden ratkaisujen hankkijana.

Muutoksen tukeminen julkisen ostovoiman avulla edellyttää, että hankintayksiköille on olemassa kattavasti puolueetonta tietoa ja työkaluja kestävien hankintojen toteuttamiselle. Tietoa tarvitaan laajasti, mutta systemisen muutoksen aikaansaaminen vaatii muutakin kuin yksittäisiä kestäviä hankintoja ja informaatio-ohjausta. On tärkeä tunnistaa, mitkä hankintakategoriat ovat juuri kiertotalouden näkökannalta merkittävimmät ja panostaa niiden hankintojen kehittämiseen.

Tätä työtä Motiva on tehnyt vuodesta 2010 ja jatkanut myös osana KEINO osaamiskeskusta. Ohjelmassa onkin nostettu useita KEINO osaamiskeskuksen palveluita esiin kiertotalouden vauhdittamiseksi julkisilla hankinnoilla. Esimerkiksi pitkäkestoiset hankintojen Green Deal -sopimukset ovat oiva esimerkki pitkäjänteisestä ja strategisesta hankintojen johtamisesta ja toimeenpanosta.

On myös tärkeä huomioida, että julkiset hankinnat eivät ohjauskeinona tai kannusteena toimi, jos kiertotalouden näkökohtien todentamiskeinot eivät ole hankintojen edellyttämällä tasolla tai lainsäädännölliset esteet vaikeuttavat esimerkiksi tietyn tyyppisen materiaalin suosimista. Näin ollen, on ensisijaisen tärkeää, että osana ohjelman toteuttamista panostetaan myös kiertotaloutta edistävän luotettavan tuote- ja materiaalitiedon saatavuutta. Toimenpiteellä on synergioita ainakin KIRA-foorumien yhteyteen kehitettävän kiertotalouden muutososaajien verkoston kanssa.

Ohjelmassa ehdotetaan toimenpiteenä myös vaikuttavuusinvestoinnin edistämistä. Hankintatoiminnan kehittäminen kohti tulosperusteisuutta on yksi tärkeä ja mielenkiintoinen suunta. Kiertotalouden osalta tämä edellyttää julkiselle sektorille relevanttien mitattavien tavoitteiden tunnistamista sekä vaikuttavuuskehikon mallintamista. Ohjelman toimeenpanon jatkosuunnittelussa voisikin pohtia vaikuttavuuden hankintojen kehitystyön yhdistämistä ekosysteemi- ja kiihdyttämötoimintaan. Näin kysyntäpuoli linkittyisi toimintaan mukaan, mikä loisi pohjaa skaalautumiselle.

Ohjelmassa painotetaan rakentamisen, energian, infra-alan ja palveluiden hankintoja. Mitä palveluilla tarkalleen tässä tarkoitetaan, jää epäselväksi.

Kiertotalouden seurannan indikaattorit

On tärkeää, että ohjelmalle on asetettu konkreettisia tavoitteita ja niiden etenemistä mittaavat indikaattorit. Kiertotalouden indikaattorit ovat kuitenkin vielä keskeneräisiä, ja niiden päivittäminen ohjelman aikana tulee olla mahdollista siten, että käytettävät indikaattorit kuvaavat ja mittaavat siirtymistä kohti kestävämpää kiertotaloutta.

Kotimainen materiaalien kulutus DMC ja kotimaan loppukäytön vaatima materiaalipanos RMC eivät massapohjaisina ota riittävästi huomioon materiaalivalintojen kestävyyttä tai saavutettavaa jalostusastetta, eivätkä tuontiluonnonvarojen käyttöä.

“Kiertotaloustoimialojen määrä ja liikevaihto” ovat ongelmallisia indikaattoreita silloin, kun ne sisältävät myös perinteisen jätehuollon. Indikaattorit ja niiden tulkinta voivat pahimmillaan ohjata kestävämpiin valintoihin.

Kiertotaloutta edistävät sitoumukset

Kiertotalouden strategisen ohjelman toimeenpanon näkökulmasta on tärkeää tunnistaa, miten eri tiekartat, sopimukset, vapaaehtoiset sitoumukset ja green dealit edistävät kokonaisuutta.

Ohjelmassa uutena sopimuksena esitetyn luonnonvarojen käytön kansallisen sopimuksen lisäksi tulisi selkeästi kuvata, miten eri green dealit sekä energia- ja materiaalitehokkuussitoumukset asemoituvat vapaaehtoisten luonnonvarojen käytön vähentämiseen tähtäävien sitoumusten kanssa.

Tulee tarkastella, millä on suurempi vaikutus; sillä, panostetaanko olemassa oleviin sitoumuksiin vai uuteen ylätasoinen sitoumukseen ja eroaako tämä riittävästi Sitoumus2050-toiminnasta.

Kestävän kiertotalouden edistämässä materiaalitehokkuuden rooli on keskeinen ja Motivan ylläpitämän materiaalitehokkuuden sitoumustoiminnan kytkeminen kiertotalouden strategisen ohjelman toimenpanoon olisi tästä syystä perusteltua. Materiaalitehokkuudessa huomioon otettavia vaikutuksia ovat taloudellisten vaikutusten ohella myös ympäristövaikutukset sekä luonnonvarojen kestävä käyttö ja määritelmämme mukaan se tarkoittaa kilpailukykyisten tuotteiden ja palvelujen aikaansaamista pienenevin materiaalipanoksien siten, että haitalliset vaikutukset elinkaaren aikana vähenevät. Kiertotalouden strategisen ohjelman indikaattoreista useampi liittyy myös materiaalitehokkuuden sitoumustoiminnassa seurattaviin indikaattoreihin.

Taloudellisten ohjauskeinojen roolia sopimus- ja sitoumustoiminnan edistämiseksi, on se sitten hanketukea tai innovaatorahoitusta, tulee tarkastella kiertotalouden strategisen ohjelman budjetoinnin yhteydessä. Tällä hetkellä kehitys- ja innovaatorahoitusta ohjataan vahvasti vientiliiketoimintaan tähtäävään kehitykseen, eikä esimerkiksi kierrätysasteen nostoon tai kansallisen kiertotalousmarkkinan kehittymiseen, joilla olisi myös referenssiarvoa vietäessä kansallista kiertotalousosaamista kansainvälisille markkinoille.

Moniin tiekarttoihin (mm. muovitiekartta, ruokahävikkitiekartta), sopimuksiin, vapaaehtoiisiin sitoumuksiin ja green dealeihin perustuvan toiminnan mittaamiseksi tulisi harmonisoida tapoja mitata toiminnan vaikuttavuutta. Lisäksi tulisi tunnistaa, kuinka näiden yksittäisten toimenpiteiden vaikuttavuuden mittaaminen voidaan kytkeä muodostamaan kokonaiskuvaa kiertotalouden strategisen ohjelman vaikuttavuudesta. Tällä tavalla voitaisiin välttää myös moninkertaista ja päällekkäistä mittaamista ja raportointia.

Bergman Isa-Maria
Motiva Oy